

Pier Paolo Pasolini film “Evangeelium Matteuse järgi” (*Il Vangelo Secondo Matteo*): intervjuu dokumentalist Jaanis Valguga

Küsitles: Heiki Haljasorg

Pier Paolo Pasolini film *Il Vangelo Secondo Matteo* („Evangeelium Matteuse järgi“) valmis 1964. Pasolini oli mitmekesine ja vastuoluline loomeinimene, aga antud film on pigem pälvinud rohkem kiitust ja vähem kriitikat. 2015. aastal nimetas Vatikani ajaleht seda parimaks Kristuse filmiks, mis eales on tehtud. Kuidas teile see film meeldib?

See film on erakordne nii oma esteetikas kui eetikas. Ta mõjub nagu visuaalne palve – mitte klassikaline narratiiv, vaid meditatiivne kogemus, mis kutsub vaatajat vaikusesse ja mõtisklusse. Pasolini loob sakraalse atmosfääri ilma sentimentaalsuseta, kasutades lihtsat filmikeelt, mis on neorealismlik, kuid poeetiline. Film ei püüa vaatajat haarata, vaid avab ruumi, kus saab kuulata evangeeliumi sõnu ja vaadata nägusid, mis ei mängi, vaid lihtsalt on. Dokumentalistina hindan eriti seda, kuidas film suudab jääda truuks oma ajale – 1960ndate alguse ideoloogilisele pingele, kiriku reformiperioodile ja Pasolini isiklikule kriisile. See on teos, mis ei püüa veenda, vaid kutsub kaasa mõtlema.

Pasolini oli marksist ja oli tihti muudes filmides kiriku usu- ja moraaliireeglitega vastuolus. Kuidas teile tundub – kas selles filmis püüdis ta evangeeliumi autentselt, naturalistlikult, realistlikult edasi anda või on filmi peidetud ka varjatud ideoloogilisi sõnumeid?

Pasolini lähenemine on paradoksaalne: ta ei usu Kristuse jumalikkusesse, kuid usub tema sõnumi poeetilisse ja moraalsesse jõusse. Film järgib Matteuse evangeeliumi teksti sõnasõnaliselt, ilma lisandusteta – see on haruldane valik, eriti arvestades Pasolini varasemaid töid. Samas on filmis ideoloogiline kihistus: Jeesus on kujutatud kui sotsiaalne mässaja, kelle sõnum on suunatud vaestele ja rõhututele. Puuduvad viited ülestõusmisele, imedele naistega – need on teadlikud väljajätmised, mis peegeldavad Pasolini humanistlikku vaadet. Kuid see ideoloogia ei ole pealetükkiv – see on poeetiline, vaikne ja austav. Film ei püüa kirikut rünnata, vaid näitab, kuidas Kristuse sõnum võib kõnetada ka väljaspool usulist raamistikku.

Milline on selles filmi keskne sõnum teie meelest?

Filmi keskne sõnum on, et Kristuse õpetus on **eetiline revolutsioon**. See kutsub üles vaesuse, armastuse ja õiguse kaudu maailma muutma. Jeesus ei ole siin lunastaja, kes toob üleloomuliku pääsemise, vaid inimene, kes **kõneleb neile, kellel pole midagi**. Tema sõnum on suunatud neile, kes kannatavad, kes otsivad tõe, kes ei mahu ühiskonna raamidesse. See sõnum on universaalne – nii usklikele kui ka neile, kes otsivad inimlikku tõe. Film ei paku vastuseid, vaid kutsub

küsimä. Dokumentalistina näen siin moraalsed impulsse, mis on ajatu – see ei sõltu dogmast, vaid inimeseks olemise sügavusest.

Milline on loo ülesehitus selles filmis?

Film järgib Matteuse evangeeliumi struktuuri, kuid valikuliselt ja poeetiliselt. Puuduvad paraboolid, ülestõusmine – keskmes on õpetus, konfliktid ja kannatus. Lugu kulgeb episoodiliselt, kus iga stseen on omaette poeetiline fragment. See ei ole klassikaline draama, kus sündmused arenevad loogiliselt, vaid pigem liturgiline rütm, kus iga hetk on tähenduslik. Film ei jutusta, vaid loob ruumi mõtlemiseks. Montaaž ei kiirusta, vaid peatub nägudel, valgusel, vaikusel. See on ülesehitus, mis sobib dokumentalistlikule vaatele – mitte sündmuste, vaid seisundite kaudu.

Kuidas on kasutatud visuaalseid elemente?

Visuaalne keel on neorealism, kuid samas sügavalt poeetiline. Filmitud Lõuna-Itaalias – Matera, Calabria, Puglia – kus looduslik valgus, kivid ja vaesus loovad ajatu Püha maa. Näitlejad on mitteaktsöörised, nende nägudes peegelduvad ajatu väärikus ja kannatus. Inspiratsiooniks on renessansikunst – Piero della Francesca, Masaccio. Kaamera on lihtne, kompositsioonid sümboolsed. Näod on valguse ja varju ikoonid. Dokumentalistina näen siin visuaalset ausust – ei ole lavastust, on kohalolu. Iga kaader on nagu fresko, mis ei illustreeri, vaid kutsub vaatama.

Milline on filmi helikujundus ja kuidas see toetab filmi?

Helikujundus on üks filmi kõige võimsamaid kihte. Kasutatakse Bachi, Mozarti – muusika ei illustreeri, vaid loob sakraalse atmosfääri. Leitmotiivid – näiteks „*Motivo della morte*“ – loovad rituaalse rütmi, mis kannab filmi poeetilist struktuuri. Helikujundus on nagu palve – mitte emotsionaalne, vaid transtsendentne. See toetab filmi meditatiivset ülesehitust ja loob vaimse ruumi, kus vaikus ja heli vahelduvad nagu hingamine. Dokumentalistina näen siin helikeele kasutust, mis ei ole taust, vaid tähendusloome osa.

Film on filmitud Lõuna-Itaalias. Kuidas on filmis õnnestunud kujutada Kristuse aegset Püha maad?

Pasolini käis Iisraelis ja Jordaania, kuid väidetavalt leidis, et need on „liiga modernsed“. Lõuna-Itaalia maastikud – kivilised, vaesed, ajatud – loovad minu arust autentse ja poeetilise Püha maa. See ei ole rekonstruktsioon, vaid tõlgendus. Näen siin tugevat esteetilist otsust – mitte geograafilist täpsust, vaid ajaloolise tunde loomist. Maastik ei ole taust, vaid tegelane – see kannab endas ajatut vaesust, mis on Kristuse sõnumi kontekst. Kivid, tolm, tuul – need ei illustreeri, vaid loovad kohalolu.

Milline on filmi tegevustik ja tempo?

Tempo on aeglane, meditatiivne. Stseenid ei kiirusta – nad kulgevad nagu palve. Vaikus, pilgud, valgus – see on rituaalne rütm. Film ei taha haarata, vaid kutsub kaasa mõtlema. See on kino, kus iga hetk on tähenduslik. Näen siin ajatunnetust, mis ei sõltu sündmustest, vaid seisunditest. Tempo ei loo pinget, vaid ruumi – see on film, mis ei räägi, vaid kuulab.

Mida märkasite filmi montaaži puhul?

Montaaž on fragmentaarne ja poeetiline. Kasutatakse vaikuse ja muusika vaheldust, pikkasid kaadreid. Montaaž ei loo draamat, vaid visuaalset meditatsiooni. Mõnes stseenis meenutab vaikset kino – Rossellini, Dreyer. See on montaaž, mis ei jutusta, vaid loob ruumi mõtlemiseks. Montaaži kui rütm – mitte sündmuste järjestus, vaid hingamise muster. See on montaaž, mis ei paku vastuseid, vaid kutsub küsima.

Milline on filmi kultuuriline tähtsus?

Film on kristliku filmiklassika. Tunnustatud nii Vatikani kui filmikunsti ringkondades. Mõjutas religiooni ja kunsti dialoogi. Avas tee poeetilisele religioossele kinole. On õppevahend, teoloogiline allikas ja esteetiline manifest. See film ei räägi minu arust ainult usust, vaid ka inimesest – tema üksindusest, kannatusest ja lootusest. Dokumentalistina tunnetan siin teost, mis ei kuulu ainult usklikele, vaid kõigile, kes otsivad tähendust. See on film, mis ei püüa veenda, vaid kutsub vaatama, kuulama ja mõtlema.

Tänan!

Filmi saab vaadata [siit](#).